

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Передплатників просимо замовляти журнал у всіх відділеннях зв'язку, число індексу 74459; вартість одного примірника журналу в Україні — 800 крб.

Адміністрація в Україні: 254017, Київ-17, бульвар Т.Шевченка, 14, кімната 111

ВІД ПРЕДСТАВНИЦТВА В США

Передплата журналу "Сучасність" в усіх західних країнах становить 85 ам. доларів на 1994 рік.

Просимо всіх наших вельмишановних передплатників і кольпортерів виставляти чеки на Sučasnist і висилати представникові даної країни.

Передплати з країн, де немає представництва, просимо надсилати безпосередньо на адресу представництва в США і в американських доларах виготовляти поштові перекази чи чеки (з ам. банковими числами знизу) на: Sučasnist.

АДРЕСИ НАШИХ ПРЕДСТАВНИКІВ

АВСТРАЛІЯ:

Sučasnist /
Dr. D. H. Pyrohiv
75 New Road
Oak Park, Vic. 3046
Melbourne

АРГЕНТИНА:

Sučasnist /
Dr. M. Wasylyk
Nahuel Huapi 5381
1431 Buenos Aires

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ

Sučasnist /
Mr. S.Wasylo
4 The Hollows, Silverdale
Nottingham NG11 7FJ

ІЗРАЇЛЬ:

Sučasnist /
Mr. G. Shakhnovich
Harav Maymon St. 2, Apt. 31
Bat-Yam

ШВАЙЦАРІЯ

Sučasnist /
Dr. R. Prokop
Muristrasse 82
3006 Bern

НІМЕЧЧИНА

Sučasnist /
Ms. Zirka Kowal
P Fevferstr. 12
D-81373 Munchen
(089) 772144

Представництво в США:
SUČASNIST / Mr. Y. Smyk
P. O. BOX 1084
S. ORANGE, NEW JERSEY 07079
USA
(201) 414-98-77

1994 лютий 2

СУЧАСНІСТЬ

ЛІТЕРАТУРА, НАУКА, МИСТЕЦТВО,
СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ

Журнал видається з 1961 р. (394)

Щомісячний часопис
незалежної української думки

Олександр ЗАЙЦЕВ

НАЦІОНАЛІЗМ І НАЦІОНАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ: ВИТОКИ КОНФЛІКТУ (1920 — 1930-і рр.)

Відновлення політичного плюралізму в сучасній Україні воскресило всі ідейно-політичні течії українського національного руху, що сформувалися від кінця XIX до 30-х років XX ст. Ще не встигнувши як слід утвердитися, вони негайно відродили й давню боротьбу між собою. Від її результатів великою мірою залежить майбутнє України, тому витoki цієї боротьби становлять не тільки суто академічний інтерес.

У 20 — 30-і роки в політичному житті Західної України проходив процес, який мав далекосяжні — аж до наших днів — наслідки. Відбулося розмежування двох основних течій українського визвольного руху — націоналізму та національної демократії. Тут слід зробити застереження, оскільки слово “націоналізм” уживається в різних значеннях. У сучасній політології під націоналізмом найчастіше розуміють ідейно-політичну течію, що визнає пріоритет інтересів нації над інтересами будь-якої іншої соціальної групи або особи. У такому сенсі цей термін цілком можна застосувати до ідеології та практики Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), яке існувало в Західній Україні в 1925 — 1939 рр. Однак саме в цей час в українському політичному лексиконі утвердилося вужче розуміння терміну “націоналізм”. Як писав І. Лисяк-Рудницький, “коли у 1920-х роках виникла ідеологічна течія, що прийняла назву “націоналістичної” та оформилася в організований політичний рух, поняття націоналізму набрало партійного забарвлення, яке воно в основному зберігає й нині”¹. Саме в цьому “партійному” значенні я і вживатиму надалі термін “націоналізм” на означення політичного руху, ідейно пов'язаного з теоріями Д. Донцова, а організаційно — насамперед з ОУН.

Основними напрямками українського національно-політичного руху 20 — 30-х років були: національна демократія, націоналізм, консерватизм (у гетьманському та християнсько-демократичному варіантах), соціалізм (марксистський і народницький) і національно орієнтований комунізм (до початку 30-х років). Найвпливовішими були перші два напрями. На початку 20-х років вони практично збігалися — націоналізм ототожнювався з патріотизмом і самостійництвом. Протягом 1923 — 1933 рр. відбулося розмежування націоналізму та національної демократії. Виникнення нового, “чинного” українського націоналізму стало спробою відповіді на історичний виклик, перед яким опинилося українське

суспільство внаслідок поразки державницьких змагань 1917 — 1921 рр., коли Україна була поділена чотирма сусідами, а не сформованій до кінця українській нації загрозувало зникнення з історичної арени. Спробуємо простежити процес кристалізації двох названих течій.

Зародження нового націоналізму не можна пов'язувати з виникненням Української військової організації (1920 р.), як це роблять деякі історики. УВО була створена як суто військова підпільна структура для продовження збройної боротьби проти окупантів України й об'єднувала представників різних політичних течій. Її можна розглядати лише як передумову виникнення організованого націоналістичного руху.

Початком оформлення націоналізму як окремої ідейно-політичної течії стало заснування редакційного Дмитром Донцовим тижневика “Заграва”, перший номер якого вийшов 1 квітня 1923 р. “Загравісти” недвозначно протиставлялися демократичній течії українського національного руху, вимагали “реформи націоналізму”, а своє кредо визначали так: “Се “Вірую” знає один абсолют — націю, один категоричний імператив — її волю до життя”².

1923 рік — не випадкова дата. У березні того року Рада послів держав Антанти прийняла рішення про визнання східних кордонів Польщі, віддавши тим самим кілька мільйонів українців під польське панування. Було поставлено останню крапку в історії української революції, розвіялись надії на допомогу західних демократичних держав. Після цього українські політичні сили пішли різними шляхами. Основна частина їх під гаслом “реальної політики” перейшла до легальної роботи, пристосовуючись до наявних умов. Проте для радикального крила національного табору такий компроміс із дійсністю був неприйнятним. Почалися пошуки іншого шляху.

1924 р. навколо “Заграви” сформувалася перша націоналістична партія — Українська партія національної роботи (УПНР, для втаємничених — Партія національної революції)³. Її ідеологом і фактичним лідером став Д. Донцов.

Проте до кінця 20-х років націоналізм іще не відокремився від національної демократії. Спостерігалася навіть тенденція до їх консолідації. 1925 р. об'єдналася УПНР і дві фракції Української народно-трудової партії. У проекті платформи нової організації пропонувалося назвати її Українською національною партією, її ідеологією проголошувався націоналізм⁴. Однак згадки про націоналізм не ввійшли до остаточного тексту платформи, а новоутворена партія отримала назву Українське національно-демократичне об'єднання. До складу УНДО ввійшло чимало колишніх членів УВО і УПНР. Д. Донцов відмовився перейти в УНДО і відтоді залишався поза партіями. 1926 р. він опублікував книжку “Націоналізм”⁵, яка стала евангелієм його прихильників і сприяла дальшому розмежуванню з демократичним напрямом. Донцов піддав нищівній критиці демократичний націоналізм кінця XIX — початку XX ст., який він називав “провансальством” або “націоналізмом загибелі”, протиставляючи йому свій “чинний націоналізм”.

Наприкінці 20-х — на початку 30-х років націоналістами називали себе представники найрізноманітніших політичних течій. УНДО вважалася “партією, що стоїть на націоналістичній платформі”⁶. Депутат від радянської Української партії праці Михайло Західний у сеймі проголосив себе “речником безоглядного українського революційного націоналізму”⁷. Установчий з'їзд Волинського українського об'єднання, що

підтримувало режим маршала Пілсудського, проходив як “конгрес українських націоналістів Волині”⁸.

Вирішальним кроком до розмежування націоналізму й національної демократії було створення в січні 1929 р. Організації українських націоналістів (ОУН), яка об'єднала УВО та кілька студентських націоналістичних груп. Спочатку ОУН підтримувала зв'язки з головною національно-демократичною партією — УНДО. Голова УНДО Дмитро Левицький таємно зустрічався в Берліні з головою Проводу українських націоналістів (ПУН) Євгеном Коновальцем. Зв'язковими між керівництвом УНДО й Коновальцем були І. Кедрин-Рудницький, Л. Макарушка та Д. Паліїв. Останній висунув план взаємодії УВО-ОУН і УНДО, згідно з яким УВО терором мала змусити польську владу до максимальних поступок, яких депутати від УНДО вимагатимуть у сеймі. Проте керівники національно-демократичного табору, хоч і визнавали потребу “дворейкової” політичної тактики, не погоджувалися на безпосереднє використання терору. Водночас члени ЦК УНДО Д. Паліїв і В. Целевич (колишні діячі УВО) намагалися спрямувати націоналістичну молодь на шлях легальної роботи, щоб через вплив молодого елемента до УНДО посилити в ньому радикально-націоналістичну течію. Однак лідери Спілки української націоналістичної молоді виступили проти цього плану і приєдналися до ОУН⁹.

Спершу деякі частини керівництва ОУН не виключали використання легальних методів, зокрема парламентської трибуни. Напередодні виборів 1930 р. велися переговори про вміщення кандидатів ОУН у виборчих списках УНДО, але вони були перервані внаслідок загибелі крайового провідника УВО на західноукраїнських землях Ю. Головінського. Незабаром ОУН остаточно відмовилася від усякої легальності і зосередилася на підпільній революційній роботі. Контакти УНДО й ОУН не переросли в тісну співпрацю.

Перший серйозний конфлікт між УВО — ОУН і легальними українськими партіями спалахнув восени 1930 р. Напередодні Галичиною прокотилася хвиля підпалів майна польських колоністів, руйнування ліній зв'язку тощо. Прийнято вважати, що організатором цієї кампанії була УВО. Існує й інший погляд: “саботажний” рух був стихійним, а УВО “заднім числом” приписала його собі, щоби збільшити свій політичний капітал. У будь-якому разі версія про “саботажну акцію УВО” була вигідна польському урядові, що скористався нею як приводом до сумнозвісної “пацифікації”. Легальні українські партії засудили “саботажну акцію”. У відповідь провід УВО виступив із заявами, в яких критикував легальні партії за “нерозуміння справжніх шляхів визволення”¹⁰.

“Пацифікація” 1930 р. стала поштовхом до політичної еволюції націоналістів і національних демократів у різних напрямках. Якщо ОУН дедалі ширше застосовувала індивідуальний терор, то УНДО щораз більше схилилося до компромісу з урядом і, починаючи з 1931 р., вело з ним неофіційні переговори. Спочатку Є. Коновалець намагався змусити УНДО припинити контакти з польською владою. Згодом він висунув концепцію, згідно з якою УНДО відводилася роль маргінальної урядової партії, що мала виторговувати в уряді поступки для українців, натомість ОУН повинна була посісти провідне місце в українському визвольному русі, надавши йому революційного характеру. Водночас ОУН підтримувала боротьбу націоналістів усередині УНДО за владу в партії. Наприкінці 1931 р. в УНДО утворилася опозиційна група під проводом Д. Палієва,

яка звинувачувала партійний провід в опортунізмі. ПУН визнав утворення групи Палієва позитивним явищем і ухвалив підтримати її всіма засобами¹¹.

1931 р. УНДО і ОУН ще координували свої дії на міжнародній арені у зв'язку з розглядом у Лізі Націй українських скарг на “пацифікацію”. Однак ця діяльність не принесла помітних успіхів. У другій половині 1932 р. відбувся поворот у тактиці УНДО. Було вирішено тимчасово усунути з арсеналу партії гасла незалежності та соборності й замінити їх вимогою національно-територіальної автономії для всіх українських земель у польській державі. Невдача переговорів між редактором “Діла” (орган УНДО) В. Мудрим і керівниками ОУН Є. Коновальцем та М. Сціборським спричинила остаточне припинення співпраці між двома організаціями.

Події 1933 р. в Радянській Україні (голодомор, репресії, самогубства Хвильового та Скрипника) стали справжнім шоком для західних українців, показавши, що саме більшовизм є найнебезпечнішим ворогом українського народу. У цій ситуації національні демократи почали розглядати Польщу вже не як ворога, а як потенційного союзника в боротьбі з більшовиками. Посилилася тенденція до компромісу з польською владою. Інший висновок зробили націоналісти: сили можна протиставити лише сили. Союз з одним ворогом проти другого націоналісти вважали неприпустимим.

15 липня 1933 р. Д. Палієва було виключено з УНДО. Незабаром Паліїв та його прихильники заснували Фронт національної єдності, що був близький за ідеологією до ОУН, але заперечував її терористичні методи й діяв легально. Вихід націоналістів з УНДО означав остаточне розмежування націоналістичного та національно-демократичного напрямів українського визвольного руху.

Змінилося значення терміну “націоналізм” в українському політичному лексиконі. На засіданні ЦК УНДО 1 січня 1939 р. Д. Левицький говорив, що творці ОУН “прийняли лише ту одну з численних інтерпретацій та дефініцій націоналізму, яка ототожнює націоналізм з расовим і національно-політичним екстремізмом та ексклюзивністю... Члени ОУН змонополізували для себе назву націоналізм і націоналісти, а що не всі патріоти погодилися опинитися поза скобками націоналізму, повстало і досі існує через путаницю тих назв і понять чимало непорозумінь. Тому й ми послугуємося назвою “українські націоналісти” тільки для означення політичного напрямку, що прийняв фірму ОУН”¹². Отже, УНДО відмежувалося від самого поняття “націоналізм”.

Терористичні акти ОУН, зокрема вбивства міністра внутрішніх справ Польщі Броніслава Перацького і директора української гімназії Івана Бабія, викликали гостру реакцію національно-демократичного табору. 13 липня 1934 р. президії УНДО й української парламентарної репрезентації ухвалили спільну заяву, в якій, зокрема, говорилося: “Масове самовинищування людей без ніякої користі для нації в теперішності та зі шкодою для неї у майбутності, поширення провокації — отсе страшні жалюгідні наслідки діяльності О.У.Н. Поведінка О.У.Н утруднює, а то й унеможлиблює конструктивну працю українських освітніх, господарських і політичних організацій, йде на руку польським екстермінаційним течіям у відношенні до українського народу і веде націю на небезпечний шлях політики катастроф. Діяльність О.У.Н є з національного погляду позбавлена всякого політичного змісту та є в своїх наслідках шкідлива”¹³. Близький до національної демократії митрополит Андрей Шептицький

також засудив “злочинну роботу українських терористів, яку ведуть божевільні”¹⁴. У свою чергу ОУН звинувачувала діячів національної демократії вже не тільки в угодовстві, а й у “свідомому чи несвідомому інформуванні поліції”. Взаємні випадки посилювалися після того, як УНДО 1935 р. проголосило політику нормалізації польсько-українських відносин.

Таким чином, до середини 30-х рр. націоналізм і національна демократія оформилися як цілком відмінні ідейно-політичні течії. Причинами повороту вправо частини українського визвольного руху були: 1) розчарування в демократичних традиціях старшого покоління, яке прогало війну за незалежність; 2) незадоволення західними демократіями, що санкціонували поділ України між окупантами; 3) еволюція польської держави від парламентарної демократії до “санаційної” диктатури; 4) зростання тоталітаризму в Європі; 5) антиукраїнський терор у СРСР і репресивна політика Польщі, яким прагнули протиставити такі ж насильницькі методи.

Дві течії не були полярно протилежними. Спільною залишалася мета — самостійна соборна українська держава. Обидва напрями визнавали пріоритет національних завдань перед соціальними, були ворожими до комунізму та до держав, що поділили між собою Україну. Не було суттєвої різниці й між соціальними базами двох таборів. Пропагандистський термін “український буржуазний націоналізм”, що вживався в радянській літературі, мав невисоку наукову вартість. Питання про рівень розвитку буржуазії в західноукраїнському суспільстві потребує спеціального дослідження, але апіорно можна ствердити, що вона перебувала в зародковому стані. Не маючи власної держави, українці залишалися нацією з неповною соціальною структурою. Тому націоналізм не був ідеологічною надбудовою буржуазії. Членську базу й УНДО, й ОУН становила переважно інтелігенція (в ОУН — студентство), обидві організації підтримувала частина селянства. Розбіжності між ними стосувалися ідейних засад, тактики, ментальності, поглядів на устрій майбутньої держави, на демократію і багатопартійність.

Ідеологія ОУН була сформульована в програмних документах 1929 р., а також у публіцистиці. В її основу покладено пріоритет інтересів нації, яка визнавалася абсолютною цінністю, “найвищим типом людської спільноти”. Метою боротьби проголошувалося створення Української Самостійної Соборної Держави. Форма державної влади мала відповідати послідовним етапам державного будівництва. На етапі національної революції передбачалося встановлення національної диктатури. Після відновлення державності голова держави повинен був створити законодавчі органи, але не шляхом загальних виборів, а “на засаді представництва всіх організованих суспільних верств”¹⁵. На уявлення ОУН про державний устрій великий вплив мав “корпоративний” лад фашистської Італії.

В остаточному для 30-х років вигляді ідеологія ОУН була сформульована в Політичній програмі, яку прийняв II Великий Збір (серпень 1939 р.). У ній говорилося, що “устрій Української Держави будуватиметься на засадах націократії”, яку розуміли як “владу нації в державі, що спирається на зорганізованій й солідарній співпраці всіх соціально-корисних верств, об’єднаних — відповідно до їх суспільних функцій — в представницьких органах державного керування”. Суспільне життя мало будуватися на ієрархічних засадах, з Вождем Нації на чолі суспільної ієрархії. Засаду надпартійності з документів 1929 р. замінено принципом протипартійності: “Існування політичних партій буде заборонено законом.

Єдиною формою політичної організації населення Держави буде ОУН — як підстава державного ладу й чинник національного виховання та організації суспільного життя”¹⁶. Ці положення, а також прагнення націоналістів охопити своїм впливом життя українського народу в усіх його виявах дали І. Лисякові-Рудницькому підставу зробити висновок, що “український націоналізм підходить під поняття тоталітарного руху”¹⁷.

Досі не розв’язано до кінця питання про зв’язок тогочасного українського націоналізму з міжнародним фашизмом. Характерна помилка при цьому — ототожнення італійського фашизму та німецького націонал-соціалізму. Насправді між ними були істотні відмінності, зокрема, італійський фашизм, на відміну від нацизму, не був расистською доктриною. Без сумніву, теоретики націоналізму чимало запозичили у фашизму. Водночас оунівська преса критично ставилася до націонал-соціалістичної партії, закидаючи їй фанатизм, нетерпимість і підкреслення вищости німецької раси¹⁸. Співпраця ОУН із гітлерівською Німеччиною пояснювалася тим, що українські націоналісти вважали останню природним союзником у боротьбі з Радянським Союзом і Польщею.

На протигагу тоталітарному націоналізмові ОУН ідеологію національної демократії можна було б інакше окреслити як демократичний націоналізм (у ширшому значенні цього слова). У програмі УНДО, прийнятій 1926 р., було записано, що “як національна партія підпорядковує воно інтересам нації інтереси поодиноких верств, станів й окремих земель”. Водночас УНДО прагнуло до гармонії прав і свобод нації та особи. У майбутній Українській Державі передбачалися “конституційно-парламентарний устрій та загальне, рівне, безпосереднє, тайне і пропорціональне виборче право до всіх законодавчих і самоуправних установ, ... рівність усіх громадян перед законом без різниці пола, народності і віри”, демократичні права і свободи¹⁹. На відміну від тоталітарної концепції ОУН, УНДО уявляло майбутній державний устрій України як парламентарну демократію західноєвропейського зразка.

Дві течії різнилися й за методами діяльності. Націоналісти одстоювали революційний шлях, індивідуальний терор. Національні демократи надавали перевагу еволюційному шляхові, легальним засобам, “органічній роботі”. Для їхнього політичного мислення характерні певний консерватизм, схильність до правових парламентських методів, поміркованість, повага до законності. Їхня готовність до компромісів виявилася, зокрема, в політиці “нормалізації”. Натомість націоналісти категорично відкидали будь-яке пристосування до реального стану справ.

На взаєминах між націоналізмом і національною демократією, крім політичних розходжень, позначився й психологічний конфлікт поколінь. Старше покоління переважно належало до легальних партій й зосереджувалося на “органічній роботі”, молодь стала головною опорою революційного націоналізму.

У конкретній ситуації 30-х років демократичний шлях вирішення українського питання мав незначні шанси. Спроби УНДО перевести деструктивний польсько-український конфлікт у русло конструктивного діалогу не мали й не могли мати успіху за умов остаточного утвердження авторитарного режиму в Польщі, загострення міжнародних конфліктів, поширення радикальних настроїв в українському суспільстві. Провал політики “нормалізації” наприкінці 30-х років призвів до зменшення впливу національно-демократичного табору. Однак важко погодитися з твердженнями деяких істориків, що “напередодні війни... ОУН залишається

на західних українських землях єдиною реальною політичною силою»²⁰. Насправді УНДО, Українська парламентарна репрезентація і в 1939 р. були впливовими чинниками, з якими мусив рахуватися й польський уряд. Правдою є те, що націоналізм тоді перебував на піднесенні, а національна демократія занепадала. Занепад української демократії був обумовлений загальною кризою демократії в Європі, утвердженням фашистських та комуністичного тоталітарних режимів, а також хитаннями самих демократичних лідерів, їхнім невмінням сформулювати привабливу для народних мас програму й ефективну політичну тактику. Українська національна демократія виявилась не готовою до випробувань 30-40-х років і надовго зійшла з історичної арени. Після ліквідації легальних українських партій з початком другої світової війни націоналізм справді залишився єдиною реальною силою в українському визвольному русі.

За оцінкою І. Лисяка-Рудницького, досягненням націоналізму «було насичення динамізмом пореволюційної дійсності та забезпечення тривалості боротьби після програних визвольних змагань. Але цю розбурхану національну енергію націоналізм скерував у річище політичної системи, що своєю суспільною суттю перегукувалася з тоталітарними течіями в повоєнній Європі»²¹. Чому саме в такому напрямку розвивався націоналізм у 30-х роках — цілком зрозуміло. Але прагнення деяких політичних сил відродити тогочасну ідеологію і практику в сучасній Україні виглядає анахронізмом. Проте за умов дальшого поглиблення економічної кризи, безладу й хитань у демократичному таборі націоналістична альтернатива знову може стати актуальною.

¹ Лисяк-Рудницький І. Нариси з історії нової України. — Львів, 1991. — С. 56.

² Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: Док-ти і мат-ли (Упорядкували Т. Гунчак і Р. Сольчаник. — [Б. м.]: Сучасність, 1983. — Т. II. — С. 58.

³ Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. — Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк, 1960. — Т. I. — С. 50.

⁴ Центральний державний історичний архів України у Львові. — Ф. 392. — Оп. 1. — Спр. 60.

⁵ Донцов Д. Націоналізм. — Львів, 1926; 3-є вид. — Торонто, 1966.

⁶ Діло. — 1928. — 21 січ.

⁷ Sprawozdania stenigraficzne Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej. — Okres II. — 24 posiedzenie z dnia 15. VI. 1928. — Lam 7.

⁸ Українська Нива. — 1931. — 15 лип.

⁹ Євген Коновалець та його доба. (За ред. Ю. Бойка) — Мюнхен, 1974. — С. 350, 406 — 408, 412.

¹⁰ Швагуляк М. Суспільно-політична ситуація у Західній Україні на початку 30-х років ХХ ст. // Записки наукового товариства імені Т. Шевченка. — Т. ССХХІІ — Львів, 1991. — С. 129.

¹¹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zespol Ministerstwo Spraw Wewnetrznych, — Sygnatura 1039. — S. 129 — 130.

¹² Діло. — 1934. — 7 січ.

¹³ Там само. — 16 лип.

¹⁴ Там само. — 5 серп.

¹⁵ ОУН в світлі постанов Великих Зборів, конференцій на інших документів з боротьби 1929 — 1955 р. (Збірка документів). — [Б. м.]: Видання Закордонних Частин ОУН, 1955. — С. 3 — 6.

¹⁶ Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. — Т. II. — С. 401 — 402.

¹⁷ Лисяк-Рудницький І. Цитована праця. — С. 62.

¹⁸ Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. — Париж, Нью-Йорк; Львів, 1993. — С. 52.

¹⁹ Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. — Т. II. — С. 172 — 173.

²⁰ Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. — Львів, 1991. — С. 110.

²¹ Лисяк-Рудницький І. Цитована праця. — С. 64.

Михайло ШВАГУЛЯК

ПАРТІЙНІ ПОДІЛИ І ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ

*Проблема політичної консолідації українського національного руху
Галичини (1919 — 1939 рр.)*

1. Первісною спонукою при виборі теми реферату було наукове зацікавлення автора процесами, що спостерігалися в західноукраїнському політичному житті в другій половині 30-х років ХХ ст. Прагнення осмислити їх у ширшому часовому контексті й обумовило рішення кинути ретроспективний погляд на розвиток міжпартійних узасмин в українському суспільстві за весь період перебування Галичини під польською адміністрацією — від літа 1919 р. до вересня 1939 р. Усвідомлюючи гостру політичну актуальність порушуваних тут питань, хочу водночас застерегтися, що мій інтерес до них передусім науковий.

Історія консолідаційних процесів в українському громадсько-політичному житті 20 — 30-х років ще не стала предметом спеціального дослідження. Серед нечисленних праць, які заторкують окремі аспекти проблеми, треба згадати велику узагальнювальну статтю М. Сосновського, що є вступом до збірника матеріалів Першого Світового конгресу вільних українців.

2. Термін «консолідація» з'явився в українському політичному лексиконі в 90-ті роки минулого століття, коли в національному русі Галичини стали окреслюватися ідеологічні течії та формуватися партії. Закономірна за тодішніх умов політична диференціація, яка відбивала динамізацію суспільного життя західної гілки українців, неминуче в свою чергу спричиняла тенденцію до згуртування всіх напрямків організованого громадянства навколо спільних завдань, що постали перед ним у час національного відродження. Відтоді ідея консолідації національних політичних течій стала однією з констант у розвиткові українського руху, а водночас важливим вимірником його зрілості й потуги. Попри те в різні історичні періоди взаємодія обох означених тенденцій в українському національному житті мала свою специфіку, що визначалася насамперед конкретною ситуацією. Під цим оглядом у міжвоєнному двадцятилітті, коли західноукраїнські землі перебували під польською адміністрацією, можна виділити ряд етапів: 1) від середини 1919 до весни 1923 р.; 2) від весни 1923 до початку 30-х років; 3) від 1933 до 1937 р.; 4) від осені 1937 до вибуху німецько-польської війни у вересні 1939 р.

3. Перший з означених періодів характеризувався порівняно великою консолідацією українського суспільства Галичини, заснованою на прагненнях зберегти українську державність, не дати Польщі можливості